

*Спеціалізованій вченій раді Д 11.737.02
Донецького державного університету внутрішніх справ
25015 м. Кротивницький, вул. Велика Перспективна, 1*

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора,
Бутирського Андрія Анатольовича
на дисертаційну роботу Ярмоленка Олександра Сергійовича
на тему: «Кредитори у справі про банкрутство»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук
зі спеціальності 12.00.04 – господарське право; господарсько-
процесуальне право**

Актуальність обраної теми дослідження викликана необхідністю сучасного наукового осмислення ролі кредитора у справі про банкрутство. Зазначена тема набуває особливого значення в умовах збігу кількох чинників, кожен із яких сам по собі вимагав би системного наукового опрацювання, а в сукупності – формує якісно нову правову реальність, адекватна відповідь на яку з боку доктрини господарського процесуального права є нагальною.

По-перше, повномасштабне збройне вторгнення Російської Федерації проти України кардинально змінило економічне середовище господарювання, тисячі підприємств опинилися у стані неплатоспроможності внаслідок знищення майна, примусової евакуації та втрати ринків збуту на тимчасово окупованих територіях. Чинний КУзПБ не містить адекватного інструментарію для врегулювання такої неплатоспроможності, і ця прогалина безпосередньо зачіпає права кредиторів, законні вимоги яких залишаються

незадоволеними з причин, що перебувають поза межами стандартних правових конструкцій.

По-друге, стрімка цифровізація економічних та фінансових відносин породила принципово нові форми майна і нові категорії кредиторських вимог, для яких вітчизняна доктрина банкрутства не має ні концептуального, ні нормативного підґрунтя.

По-третє, євроінтеграційний курс України зобов'язує привести національне законодавство про неплатоспроможність у відповідність до стандартів ЄС, що передбачає не лише формальну адаптацію окремих норм, а й змістовне переосмислення концептуальних засад правового регулювання банкрутства – принципів провадження, правового статусу його учасників та механізмів захисту кредиторів на всіх стадіях.

По-четверте, незважаючи на прийняття КУзПБ та подальші законодавчі зміни, правовий статус кредиторів у провадженні у справах про банкрутство залишається недостатньо дослідженим у доктринальному відношенні.

Все викладене свідчить про актуальність обраної О.С. Ярмоленко теми дисертаційної роботи «Кредитори у справі про банкрутство», її теоретичну та практичну значимість та вказує на логічність постановки і вирішення наукової проблеми, сутність якої полягає в розробленні нових теоретичних положень щодо кредиторів у справі про банкрутство та обґрунтуванні пропозицій щодо внесення змін і доповнень до господарського процесуального законодавства України з метою справедливого судочинства.

Мета і завдання дослідження повною мірою узгоджуються з планом дисертації, визначені правильно та логічно співвідносяться з об'єктом і предметом дослідження (с. 21-23 дисертації).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі, підтверджується коректною методологією, використаною нормативною базою, ґрунтовною теоретичною

та емпіричною основою дослідження. Отримання нових наукових результатів здійснюється завдяки використанню системи загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. У роботі використано філософські методи пізнання (діалектичний, герменевтичний), загальнонаукові методи (аналіз і синтез, системно-структурний, формально-логічний, аксіоматичний), спеціальні міждисциплінарні методи (синергетичний, статистичний) і спеціальні юридичні методи, зокрема юридико-догматичний, логіко-юридичний, конфліктологічний, історико-правовий та порівняльноправовий, основою якого став компаративний (компаративістський) підхід (с. 23-25 дисертації). Системне й комплексне застосування обраних методів дослідження забезпечило належний рівень наукової обґрунтованості, сприяло всебічному, повному й об'єктивному аналізу предмета дослідження, дозволило досягти внутрішньої логічної узгодженості отриманих результатів, а також підвищило достовірність та практичну цінність сформульованих висновків і пропозицій (с. 31-32 дисертації).

У ході обґрунтування наукових положень, висновків і рекомендацій дисертантом використано значну кількість вітчизняних та зарубіжних наукових джерел з господарського (економічного, комерційного) та процесуального права (558 найменувань).

Автором проаналізовано та використано нормативно-правову й інформаційну базу, а саме Конституцію України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вітчизняні процесуальні кодекси та інші закони України, підзаконні нормативно-правові акти, матеріали вітчизняної та зарубіжної судової практики, в тому числі вивчені й проаналізовані рішення Європейського Суду з прав людини щодо порушеного питання, законодавство європейських та інших іноземних держав.

З урахуванням вищевикладеного наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи є обґрунтованими, методологічно вірними та переконливими, мають системний, комплексний характер та містять наукову новизну.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що в національній доктрині господарського процесуального права розроблено концептуальні положення, спрямовані на розв'язання важливої теоретичної та практичної проблеми участі кредиторів у справі про банкрутство.

Наукова новизна дисертаційного дослідження О.С. Ярмоленка є беззаперечною та охоплює як принципово нові результати, отримані вперше, так і суттєвий розвиток існуючих доктринальних положень.

Передусім слід відзначити формулювання цілісної доктрини правового статусу кредитора як динамічного та багатовимірного правового явища (с. 25, 120 дисертації). Здобувач переконливо доводить, що кредитор у провадженні у справах про банкрутство є не формальним носієм грошової вимоги, а повноцінним учасником спеціального правового режиму з комплексним матеріально-процесуальним статусом, який трансформується залежно від стадії провадження та процесуальної активності суб'єкта (25, с. 197 дисертації). Така концептуальна позиція є теоретично зрілою, методологічно обґрунтованою і відкриває простір для диференційованого правового регулювання участі різних категорій кредиторів у провадженні.

Вагомим внеском є обґрунтування категорії «комплексних правовідносин» у процедурі банкрутства, що охоплює матеріальні та процесуальні, публічно- і приватно-правові елементи в межах спеціального правового режиму (с. 29, 41, 120 дисертації). Зазначена категорія дозволяє подолати штучний розрив між матеріально-правовим і процесуальним виміром провадження, який традиційно ускладнював системний аналіз правовідносин в сфері банкрутства. Водночас вона слугує концептуальним підґрунтям для розгляду мети провадження як інтегрувальної, такої, що поєднує відновлення платоспроможності, справедливий розподіл активів і підтримку макроекономічної стабільності.

Самостійним науковим результатом є системна класифікація ознак провадження у справі про банкрутство з виокремленням нових підстав, що не охоплюються традиційним підходом: інституційна модульність, превентивно-

стабілізаційний потенціал, багатформатна процесуальність, цифровізація процедур та використання штучного інтелекту (с. 29, 52-54 дисертації). Введення цих ознак свідчить про прагнення здобувача до доктринального випередження, формування категоріального апарату, здатного охопити явища, які лише починають набувати правового оформлення.

Заслугове на підтримку розробка інституту процесуальної відповідальності кредиторів за недобросовісну поведінку з чіткими підставами, видами санкцій та процедурою їх застосування (с. 30, 277-278 дисертації). Запровадження первинної оцінки добросовісності кредитора на стадії відкриття провадження через механізм декларації добросовісності та індикативного переліку ознак недобросовісного подання є практично орієнтованим інструментом, здатним суттєво знизити рівень зловживань у провадженні (с. 30, 320 дисертації). Особливо важливим є те, що здобувач не обмежується констатацією проблеми недобросовісності, а пропонує конкретний процесуальний механізм її подолання – з підставами, санкціями та порядком оскарження.

Концепція динамічної моделі превентивної реструктуризації є оригінальним науковим результатом, що поєднує інструментарій управління ризиками з правовим регулюванням (с. 26, 442-443 дисертації). Поетапна трансформація обсягу прав кредиторів залежно від зміни ризикових показників та виконання боржником умов плану реструктуризації є функціонально близькою до механізмів *covenant-based lending*, відомих у англо-американській доктрині, однак адаптованою до континентальної правової традиції та вимог КУЗПБ, що свідчить про глибоке розуміння здобувачем як вітчизняного, так і зарубіжного правового досвіду.

Цінною є систематизація критеріїв визнання недійсними правочинів боржника з урахуванням операцій із цифровими активами – аспект, який у вітчизняній доктрині донині не отримав належного опрацювання. Розробка класифікації форм захисту прав кредиторів у ліквідаційній процедурі за принципом пріоритету активного кредитора та введення категорії

«прострочених кредиторів з поновленими правами» є інститутом, що забезпечує процесуальну справедливість стосовно добросовісних кредиторів, які з об'єктивних причин не змогли своєчасно заявити свої вимоги (с. 30, 161 дисертації).

Окремо відзначу інституціоналізацію мирової угоди як гібридної процедури в межах КУзПБ із визначенням механізму голосування, судового контролю та виконавчої сили угоди (с. 31, 443 дисертації), а також модель державної підтримки працівників у справах про банкрутство через створення державного фонду гарантування виплат (с. 26, 112 дисертації). Обидві пропозиції відображають соціальний вимір дослідження і свідчать про те, що здобувач розглядає провадження у справах про банкрутство не лише як механізм задоволення майнових вимог, а й як інститут, що несе відповідальність перед суспільством у цілому.

Сукупність зазначених результатів свідчить про системний, концептуально завершений характер дослідження та його реальний і вагомий внесок у розвиток науки господарського процесуального права.

Дисертаційна робота містить і ряд інших цікавих та аргументованих висновків, пропозицій і рекомендацій, в тому числі щодо удосконалення чинного процесуального законодавства.

Повнота викладу наукових положень в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертаційної роботи. Наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи достатньо викладені в опублікованих працях. Основні положення та результати дослідження відображено в 31 публікації, а саме: опубліковано двадцять чотири наукових статей, з яких двадцять три статті – у наукових виданнях; включених до Переліку наукових фахових видань України, одна стаття – у науковому періодичному виданні іншої держави, три наукові публікації – у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus, чотири тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Основні теоретичні та прикладні положення і висновки дисертаційного дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях, зокрема, на Міжнародній науково-практичній конференції з нагоди 100-річчя з дня народження дійсного члена (академіка), академіка-засновника Національної академії правових наук України Федора Глібовича Бурчака (м. Київ, 2024), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони в умовах війни» (м. Кропивницький, 2024), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Приватно-правові та публічно-правові відносини: модернізація розвитку в умовах воєнного стану» (м. Кропивницький, 2024), Міжнародній науковоінтернет конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (м. Ополе, Польща, 2025).

Опубліковані праці відображають основні аспекти дисертаційного дослідження. Можна зробити висновок про оригінальність та самостійність роботи і використання автором власних підходів до розв'язання цілої низки питань.

Теоретична та практична значимість результатів дисертаційної роботи полягає у можливості використання сформульованих у дисертації положень та висновків для вдосконалення законодавства України про банкрутство, зокрема щодо статусу, прав та обов'язків, відповідальності та захисту кредиторів. Отримані результати можуть бути використані в діяльності суб'єктів господарювання, господарських судів, арбітражних керуючих, органів державної влади, а також у процесі адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу. Матеріали дослідження можуть бути використані у навчальному процесі юридичних закладів вищої освіти, при викладанні дисциплін, присвячених господарському та господарському процесуальному праву, праву неплатоспроможності, фінансовому та корпоративному праву (с. 630-634 дисертації).

Деякі викладені в роботі висновки та пропозиції дискусійного характеру можуть бути основою для подальших наукових досліджень.

Анотація, яку подано українською та англійською мовами, є узагальненим коротким викладом основного змісту дисертаційного дослідження та відповідає вимогам, встановленим п.10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року №167 (з наступними змінами та доповненнями), а також пунктом 2 Вимог до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40 (з наступними змінами та доповненнями).

Відсутність порушення академічної доброчесності. З аналізу змісту тексту дисертаційної роботи варто відзначити про відсутність ознак академічного плагіату, фальсифікації та інших порушень академічної доброчесності, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаної дисертантом роботи. Вимоги академічної доброчесності та законодавства про авторське право дотримано у повному обсязі, оскільки робота О.С. Ярмоленка містить посилання на згадані дисертантом у тексті джерела інформації при використанні ідей, розробок, тверджень, відомостей.

Разом з тим, деякі висновки та пропозиції, зроблені здобувачем в дисертаційному дослідженні «Кредитори у справі про банкрутство», **потребують додаткового наукового обґрунтування або можуть бути предметом наукової дискусії.**

1. Запропонований здобувачем підхід до запровадження презумпції пов'язаності кредитора (с. 26, 30, 441-442 дисертації) з боржником як елементу диференційованого стандарту доказування є спрямованим на протидію фіктивним вимогам та зловживанням у процедурах банкрутства. Безперечно, проблема штучного формування кредиторської заборгованості та маніпулювання складом комітету кредиторів є актуальною для національної практики. Водночас запропонована конструкція потребує додаткового наукового та нормативного обґрунтування з огляду на такі аспекти. Поперше, презумпція пов'язаності фактично змінює баланс процесуального становища сторін, покладаючи на окрему категорію кредиторів підвищений тягар

доказування добросовісності та реальності вимог. Такий підхід потребує чіткого узгодження з принципами рівності учасників судового процесу та змагальності, закріпленими у господарському процесуальному законодавстві. По-друге, у дисертації не повною мірою конкретизовано критерії застосування цієї презумпції. Залишається дискусійним, чи йдеться про формальні ознаки пов'язаності (корпоративний контроль, спільні бенефіціари, родинні зв'язки), чи також про економічну залежність, ділову співпрацю або інші фактичні обставини. За відсутності чітко визначеного переліку або методології встановлення пов'язаності існує ризик неоднакового застосування такої презумпції судами. По-третє, потребує додаткового осмислення співвідношення запропонованої презумпції з принципом правової визначеності та передбачуваності судової практики. Введення розширених дискреційних повноважень суду щодо оцінки «пов'язаності» може призвести до надмірної суб'єктивізації процесуальної оцінки доказів. По-четверте, диференційований стандарт доказування залежно від типу кредитора або природи вимог є концептуально цікавим, однак у роботі недостатньо окреслено межі такого диференціювання. Виникає питання, чи не призведе це до фрагментації єдиного процесуального режиму розгляду грошових вимог та до ускладнення практики застосування КУзГПБ. По-п'яте, додаткового аналізу потребує відповідність цієї моделі європейським стандартам процедурної справедливості, зокрема підходам до забезпечення пропорційності втручання у майнові права осіб та недопущення дискримінації окремих категорій кредиторів. Таким чином, запропонована ідея заслуговує на увагу як інструмент підвищення добросовісності у процедурах банкрутства, однак її імплементація потребує більш детальної нормативної конкретизації та глибшого співвіднесення з фундаментальними засадами господарського процесу.

2. Здобувач декларує пріоритет превентивних механізмів над ліквідаційними та формулює концепцію динамічної моделі превентивної реструктуризації. Водночас у дисертації недостатньо повно здійснений аналіз

інституційних передумов, за яких ця модель може реально функціонувати: йдеться про систему раннього виявлення фінансових труднощів боржника, стимули для його добровільного звернення до превентивних процедур до настання стійкої неплатоспроможності та механізми координації між кредиторами на досудовому етапі. Без опрацювання цих передумов навіть досконало сконструйована нормативна модель превентивної реструктуризації не матиме практичного застосування, оскільки боржники звертатимуться до неї надто пізно, а кредитори не матимуть достатніх стимулів для участі.

3. У низці положень дисертації пропонується алгоритмізація процедур – алгоритм відкриття провадження, алгоритм оцінки добросовісності кредитора, алгоритм захисту прав кредиторів на різних стадіях провадження (с. 320, 326, 557 дисертації). Підхід є методологічно послідовним і відповідає загальній концепції правової визначеності, яку обстоює здобувач. Разом із тим залишається відкритим питання про межі такої алгоритмізації: надмірна формалізація процедурних рішень здатна звузити судову дискрецію до рівня, за якого суд втрачає можливість враховувати індивідуальні обставини конкретної справи. Особливо гостро ця проблема постає у справах про банкрутство, де фактичні обставини вирізняються значною варіативністю і жоден алгоритм не може передбачити їх повного спектру.

4. Пропозиція щодо розширення обов'язкової участі прокурора (с. 121 дисертації) у визначених категоріях справ потребує додаткового узгодження з принципом диспозитивності господарського процесу та з сучасною концепцією ролі прокуратури після реформування її функцій. Потребує уточнення, чи не призведе це до надмірної публічно-правової інтервенції у приватно-правову процедуру?

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК ПО ДИСЕРТАЦІЇ

Висловлені зауваження репрезентують особисту думку опонента, є дискусійними, обумовлені складністю наукового дослідження і не знижують доктринальної цінності та загальної позитивної оцінки роботи, яка має

характер ґрунтового і важливого дослідження для науки господарського права та господарського процесуального права.

Тема дисертаційного дослідження є надзвичайно актуальною, сформульовані висновки та рекомендації є аргументованими, відзначаються науковою новизною та мають практичне і теоретичне значення. Зміст дисертації свідчить про вільне володіння предметом дослідження, високий професійний рівень та практичний досвід.

Зміст реферату є ідентичним основним положенням, сформульованим в дисертації. Наукові положення і результати, які виносились на захист кандидатської дисертації О.С. Ярмоленка на тему: «Адміністративна відповідальність за невиконання законних вимог посадових осіб органів Державної податкової служби України» за спеціальністю 12.00.07 – «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право», на захист у докторській дисертації не виносяться.

У дисертації відсутній академічний плагіат, фабрикація або фальсифікація джерельної бази дослідження.

Дисертаційне дослідження Ярмоленка Олександра Сергійовича на тему: «Кредитори у справі про банкрутство» відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінам і доповненнями), Порядком присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, та відповідає спеціальності 12.00.04 - господарське право, господарсько-процесуальне право.

Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням, має самостійний характер, спрямоване на розв'язання важливої наукової проблеми, а її автор Ярмоленко Олександр Сергійович заслуговує на присудження

наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 –
господарське право, господарсько-процесуальне право.

Офіційний опонент:

професор кафедри приватного права

Чернівецького національного університету імені

Юрія Федьковича

доктор юридичних наук, професор

Андрій БУТИРСЬКИЙ

